

sledovali celý priebeh schôdze. Dr. Rohaľovi a ostatným členom KSS sa nepáčila naša prítomnosť. Nuž ale chyba lávky bola v tom, že to zvolal akčný výbor, v ktorom je aj naša strana.

Po prejave ako prvého rečníka dr. Rohaľa, ktorý medzi iným prečítal prehlásenie vedúcich činiteľov za ukrajinskú sekciu DS, ktorí zrušujú sekciu DS a zlučujú sa so sekciou KSS, medzi vedúcimi činiteľmi bolo prečítané meno posl.(anca) Alexeja Bogdanova za DS, ktorý tiež to prehlásenie podpísal.. Poslanec Bogdanov sedel v predsedníctve, a preto ho dr. Rohaľ vyzval, aby tiež prehovoril k bývalým členom DS. Poslanec Bogdanov vo svojom prejave poukázal na chyby vedúcich činiteľov DS, potvrdil rozpustenie sekcií za DS a zároveň prehlásil, že do žiadnej strany nevstupuje, ale že sa chce venovať čisto len úradu. Prehlásil bývalým členom DS, aby sa organizovali ľubovoľne, v ktorej strane chcú.

Vo voľnej debate sa ujal slova súdr.(uh) Komanický, ktorý dal prítomným na vedomie, že je tu druhá čistá, nepoškvrnená štátotvorná strana. Strana Čsl.(Československej) sociálnej demokracie, ktorá háji čisto záujmy československé. Po jeho slovách dr. Rohaľ dal na vedomie svoju nespokojnosť s tým, keď hovoril: "Vy ste vlastne ani nemali tu byť, lebo je to schôdza dvoch politických strán, ale čo si povedal to sedí."

Po skončení schôdze dr. Rohaľ ma nabádal k spolupráci s KSS, lebo vraj Gottwald a Fierlinger sú jedna ruka a aby som pripravoval obyvateľstvo a členstvo našej strany na jednotnú kandidátku. Svoju odpoveď som mu dal na vedomie s tým, že my sa riadime podľa smernice z nášho ústredia a to ústredia Čsl.(Československej) sociálnej demokracie.

Po dedinách členovia KSS rozširujú, že bude len jedna strana a to KSS a sociálna demokracia sa s nimi zlúči. Dáva nám to dosť práce, kým ich môžeme presvedčiť, že to nie je tak, lebo do volieb pôjde každá strana zvlášť.

Veľa živnostníkov a štátnych zamestnancov vstúpilo do KSS z existenčných dôvodov, lebo sa im vyhrážajú odobraním živnosti alebo vylúčením z úradu. Medzi obyvateľstvom panuje strach a chaos.

Taká je situácia v našich ruských okresoch na severovýchodnom Slovensku. Záleží tiež na Vás hore súdruhovia; keď nepripustíte spoločnú kandidátku, ľud vo voľbách dokáže, že chce mať skutočnú slobodu socializmu a demokraciu v republike Československej.

Nech žije Československá sociálna demokracia!!!

pečiatka

tajomník

nečitateľný podpis

Slovenský národný archív Bratislava, f. Sociálna demokracia na Slovensku, a. j. 101.

Dokument č. 153

Správa VII. odboru Povereníctva vnútra z 5. marca 1948 o vývoji situácie na Slovensku

Povereníctvo vnútra - VII. odbor

Celkový prehľad vývoja situácie od 20. 2. - 2. 3. 1948.

Dňa 20. februára 1948 oznámili ministri strán nár.(odno) soc.(ialistickej), lidovej a demokratickej, že podávajú demisiu. Týmto postupom spomenutých strán vznikla razom akútna kríza, ktorá zachvátila celý vnútropolitický život v ČSR. Príčiny krízy neboli dostatočne známe verejnosti, preto prvá reakcia sa neprejavila dost' markantným spôsobom. Až po prejave predsedu vlády K. Gottwalda, ktorý predniesol na historickej manifestácii v Prahe dňa 22. 2. 1948, sa razom prebrali k aktivite všetky pokrokové sily národa českého a slovenského. Reč predsedu vlády K. Gottwalda vyvolala hlboký ohlas v radoch KSS, odbojových zložiek a odbojových organizácií, ktoré okamžite započali vyvíjať činnosť v zmysle prehlásenia predsedu vlády.

Dňa 22. 2. 1948 sa začali tvoriť na Slovensku prvé akčné výbory, čo značí rozhodný medzník vo verejnom živote. Ako jeden z prvých akčných výborov, bol utvorený Akčný výbor Národného frontu v Prešove, ktorý mal toho istého dňa prvú schôdzku. Do akčného výboru pristúpili strany: KSS, ďalej odbojové zväzy, Ukrajinská národná rada, Jednotný zväz roľníkov, odbojové organizácie a bezpartajní. Východné Slovensko malo vynikajúcu účasť na tvorení akčných výborov. (Po)ďľa presných zistení bolo to práve východné Slovensko, kde boli vytvorené prvé akčné výbory, a to spontánne. Vynikajúcu účasť na tomto má Ukrajinská národná rada, ktorá sa prvá osvedčila za vládu a požiadavky K. Gottwalda. Z východného Slovenska sa rýchlo táto akcia rozšírila na celé územie Slovenska. Dňa 22. 2. a 23. 2. 1948 bolo na Slovensku utvorených viac ako 60 AV NF.

Iniciatívu prevzala suverénne KSS, ktorá neúnavnou a húževnatou prácou sa postavila na čelo tejto akcie. Ostatné politické strany zaujali vyčkávacie stanovisko.

DS bola naprosto prekvapená touto akciou. Vedúci činitelia strany rozhodne nečakali takýto zvrat vo vývoji situácie. Ich sebavedomie bolo veľké. Podpredseda vlády Dr. Kočvara, ktorý pricestoval dňa 21. 2. 1948 z Prahy do Bratislavy, vystupoval toho istého dňa veľmi sebavedome a tak isto sa chovali niektorí poslanci, ako aj zodpovední činitelia DS na dôverných schôdzkach, ktoré sa konali 21. 2. 1948. Preto nepripisovali tvoreniu akčných výborov zvlášť veľký význam. Ich sebavedomie však netrvalo dlho, lebo akcia tvorenia AV sa rýchlo rozrástla a začínala nadobúdať veľkých rozmerov. Prvú vážnu trhlinu utrpela DS dňa 22. 2. 1948 na východnom Slovensku, a to vyhlásením Ukrajinskej národnej rady v Prešove. UNR (Ukrajinská národná rada) vyhlásila, že bude podporovať predsedu vlády a predsedu ZP a súčasne vyzvala všetkých obyvateľov ukrajinskej a ruskej národnosti, aby podporovali vládu a tvorili AV. Zvlášť iniciatívne vystupovali predstavitelia ukrajinsko-ruskej sekcie DS poslanci Igor Levkanič a Viktor Zavacký a člen SNR Alexej Bogdanov.

Tento krok UNR vyvolal veľké znepokojenie v radoch vedúcich činiteľov DS, ktorí sa vzchopili, aby čelili nastalej situácii. Vedúci činitelia DS sa rozišli po celom území Slovenska, aby všemožným spôsobom zabraňovali tvoreniu AV.

Dňa 22. 2. 1948 rečnil v Žiline Ján Ursíny, ktorý pred širokou verejnosťou podrobil kritike činnosť KSS a KSČ, ktoré obvinil, že sa snažia uchvátiť politickú a vládnu moc štátu. Apeloval na všetkých demokratov, aby sa nebáli, lebo bol vytvorený silný blok pravicových strán, ktoré sú schopné čeliť tomuto náporu.

Poslanci DS a zodpovední činitelia DS z celého územia Slovenska obliehali neustále Ústredný sekretariát DS a žiadali ústredie o pokyn, či majú vstupovať do AV. Vedenie strany dalo všetkým organizáciám príkaz, že nič čo podobného nesmú podniknúť. Vedenie strany prísne pohrozilo vylúčením zo strany všetkým tým, ktorí vstúpia do AV.

Dňa 23. februára 1948 sa situácia priostrila. Po vyhlásení, ktoré predseda ZP. Dr. G. Husák adresoval DS, aby sa povereníci DS vzdali svojich miest a prevzatím týchto miest vznikla DS

ďalšia komplikácia. Vedenie, v snahe zničiť situáciu, zvolalo ústrednú radu DS, kde prehovoril dr. Lettrich o súčasnej situácii a dal niekoľko pokynov jak situácii čeliť.

Dňa 24. februára 1948 rozhodli typografi jednohlasne, že nebudú sádzať časopisy DS. Tým zostalo vedenie DS bez tlače a akéhokolvek dorozumievania sa so stránkami. Vedenie DS preto posielala na všetky strany telegramy s príkazmi, aby členovia DS nevstupovali do AV. Súčasne rozosiela výzvy, aby príslušníci DS manifestovali za Dr. Lettricha.

Nakoľko sa však tvoria stále AV, do ktorých pristupujú aj členovia DS, nastáva medzi členstvom DS zmätok a rozkol. Oblastné a okresné vedenia DS zostali bez spojenia s ústredím a funkcionári začínajú prejavovať úplnú nezodpovednosť, čo sa odzrkadľuje medzi straníkmi, ktorí sú dezorientovaní. Sú uskutočňované prvé prestupy príslušníkov DS do KSS. Vstupujú len pokrokoví demokrati. Pokrokoví demokrati začínajú verejne odsudzovať vedenie a politiku DS, následkom čoho sa v DS vytvára ťažká atmosféra. Vedenie strany dáva príkaz poverenikom, aby stoj - čo stoj udržali poverenictva vo svojich rukách, čo sa však napriek toľkému úsiliu nepodarilo.

Skupina Dr. Lettricha je veľmi aktívna. Zvoláva všetkých funkcionárov DS do Bratislavy, kde sú im dávané presné smernice a inštrukcie. Je v úzkom spojení s nár.(odno) soc.(ialistickou) stranou.

Správa o prevzatí ZP a ustanovení dočasného ZP silne zapôsobila a pokrokové sily prejavili radosť nad skutočným odhodlaním predstaviteľov pokrokového smeru. Na príslušníkov DS zapôsobila ako studená sprcha.

Jednotlivé AV usporadúvajú manifestačné zhromaždenia, ktoré sú početne navštevované. Na týchto manifestáciách sa dokumentuje jednota ľudu a odznievajú prejavy vernosti Gottwaldovej vláde. Ľud čoraz dôraznejšie žiada vyriešiť vnútropolitickú krízu. Nespočetné telegramy a rezolúcie, ktoré sú zasielané prezidentovi republiky a predsedovi vlády, dokazujú, že ľud nastúpil do boja proti reakcii a že sa tohoto boja nevzdá.

Strana slobody a soc.(iálna) demokracia zostáva naďalej v pasivite. Vedenie SSI (Strany slobody) sa netají otvorenou radosťou nad ťažkou situáciou DS.

Dňa 25. 2. 1948 zaznamenáva sa silná aktivita jak KSS tak DS. Svedčia o tom nespočetné schôdzky, ktoré sú usporiadané jednak v Bratislave, jednak na vidieku. Poprední činitelia DS sa vrátili do svojich oblastí a ohlásili prudkú protikomunistickú kampaň. Dezorientovanosť príslušníkov DS na vidieku stále trvá. Vo vedení DS vznikajú prvé roztržky, ktoré svedčia o ťažkej situácii.

Dr. Lettrich vyvíja úsilie, aby presvedčil tých poslancov, ktorí váhajú. Vyzýva ich aby zotrvali a nezradili.

Tým, že sadzači odmietli sádzať tlačové orgány DS, vytvorila sa situácia, ktorá má pre DS nedezierné následky. Členstvo začína hufne opúšťať rady DS, čoho svedectvom je to, že ústredné vedenie nár.(odných) soc.(ialistov) a KSS zaznamenáva veľký príliv členstva.

DS, aby čelila tejto situácii, pokúša sa všemožným spôsobom informovať svojich prívržencov. Typografom sú ponúkané veľké odmeny, avšak bez výsledku. Ako náhrada za tlač sú rozosielané na oblasti rôzne články. V článkoch sa odzrkadľuje bezradnosť, ktorá vrcholí v nepríčetných výbuchoch zloby a bezmocnosti. Sú zhotovované rôzne letáky s obsahom poburujúcim a protivládny.

Pokrokoví demokrati sa odštepujú od DS a vstupujú do AV. Vedenie márne vyhráza a apeluje. Rozpad strany začína. Návšteva vedúcich činiteľov, ktorú vykonali u prezidenta republiky, sa nijako neprejavila medzi príslušníkmi DS.

Ako prvý z pokrokových demokratov vystupuje do popredia býv.(alý) primátor Dr. Kyselý, ktorý sa snaží organizovať pokrokových katolíkov. Jeho akcia však nemá žiadateľný úspech, lebo títo vstupujú hromadne do KSS.

Strany SSI (Strana slobody) a soc.(iálna) dem.(okracia) zostávajú i naďalej v úzadí a starostlivo sledujú rozpad DS.

Situácia sa razom mení vyhlásením pplk. Poláka, ktorý v rozhlasovom prejave oznámil utvorenie AV DS. Vo svojom prejave odsúdil politiku DS a vyzval pokrokových demokratov, aby sa od tejto odklonili a nastúpili novú ľudovodemokratickú cestu. Vyzval členstvo, vyzval členstvo, aby vstupovalo do AV a aby boli tvorené AV DS. Týmto vyhlásením sa vniesol ešte väčší zmätok do radov DS. Rozkol v strane a jej rozpad je jasný.

Napätá situácia povoľuje oznámením predsedu vlády o utvorení novej vlády. Táto okolnosť podstatne prispela ku konsolidácii pomerov na Slovensku a prispela tiež k rozpadu DS.

Dňa 25. 2. 1948 bola tiež prevedená prehliadka Ústredného sekretariátu DS. Prehliadka dokázala, že DS pripravovala rozsiahlu protivládnu kampaň, ktorá však bola v zárodku znemožnená. Medzi zabaveným materiálom sa našli rôzne dokumenty o štátnej bezpečnosti a spravodajskej službe.

Dňa 26. 2. 1948 konajú sa početné manifestácie ľudu, ktorých výrazom je vďaka za vyriešenie vládnej krízy a zaznievajú na nich prejavy oddanosti vláde K. Gottwalda.

AV začínajú preberať ONV a MNV. Súčasne sú odstraňovaní z rôznych miest ľudia, ktorí slúžia reakcii. Táto očistná akcia sa však rozširuje rýchlo a je všeobecná.

AV DS sa tvoria na pokyn pplk. Poláka, pričom sú vylučovaní zo strany reakční činitelia. Toto postihlo niekoľkých poslancov a členov SNR za DS. Reakční členovia DS, ktorí boli vylúčení zo strany, pokúšajú sa nadviazať spojenie so Stranou slobody, v ktorej sa chcú uchýtiť.

Rezignácia Dr. Lettricha na predsednícke miesto DS v SNR vniesla ešte väčší zmätok do radov DS. Agro-luteráni zostali osamotení a márne sa pokúšajú jednať s pplk. Polákom, ktorý ich vytrvale odmieta.

Do akčných výborov sa pokúšajú dostať aj kompromitovaní ľudia za DS. Pokrokové zložky AV NF však prísne dbajú, aby v týchto boli osoby naprosto nezávadné a spoľahlivé. Bezpečnostné orgány, ktoré spolupracujú s AV, preverujú jednotlivých členov AV. Závadní sú okamžite odstraňovaní.

Dňa 27. 2. 1948 bol utvorený nový ZP, v ktorom sú zastúpené všetky pokrokové zložky národa. Tento fakt bol prijatý s veľkou radosťou v širokých vrstvách občianskych, najmä však medzi robotníctvom.

Situácia v DS sa naďalej komplikuje aj napriek vyhláseniu pplk. Poláka. Časť demokratov ho nasleduje a počúva jeho príkazy, väčšia časť však s nim nechce mať nič spoločného a jedná samostatne. Týmto sa tvoria z trosiek DS skupiny, ktoré vedú bývalí činitelia DS. Okrem pplk. Poláka snaží sa uchopiť moc Dr. Kyselý, Pavel Výboch, poslanec Rožňay a iní. Všetci podnikajú samostatné akcie, ktorých účelom je, pritiahnúť na svoju stranu bývalých príslušníkov DS a zabrániť ich vstupu do KSS, alebo iných strán. Zvlášť poslanec Výboch² a Vyškovský, sú veľmi aktívni, ale ich činnosť je koordinovaná. Príslušníci DS, reakčného zamerania, sú nimi inštruovaní a snažia sa naďalej preniknúť do AV. Tento zjav začína byť pozorovaný na celom území Slovenska.

---

² Vo väčšine archívnych dokumentov sa píše Vibocho.

Rozpory vo vedení AV DS sa začínajú prejavovať a odzrkadľujú sa vo vylúčení poslancov a členov SNR, ktorí, sú pozbavení svojich funkcií a členstva. Medzi týmito je aj Dr. Lettrich, Fraštacký, Dr. Hodža, Dr. Josko, škpt. Kukliš, Lavrinec, Géci, Kovačič a iní. Bývalá agro - luteránska skupina je rozbitá. Niektorí jej príslušníci sa snažili vyjednávať s pplk. Polákom. Medzi týmito boli: Lichner, Hodža, Ursíny, Fraštacký a Josko.

Strana slobody spolu so soc.(iálnymi) dem.(okratmi) sa začína pomaly aktivovať. Ústredné vedenie SSI (Strany slobody)vyhlásilo, že súhlasí s koncepciou Gottwaldovej vlády.

Akčné výbory prevzali do svojich rúk MNV a ONV. Očista, ktorá sa začala prevádzať, pokračuje vždy rýchlejším tempom. OAV NF začali prevádzať z vlastnej iniciatívy očistu politického života, menovite však rady DS. Sú dávané príkazy na zaistovanie nespoľahlivých osôb a sú zariaďované prehliadky sekretariátov DS. Všetko toto má veľkú odozvu vo verejnosti. Nespoľahlivé osoby a osoby, ktoré nemajú kladný pomer k ČSR, prejavujú nervozitu a obavy pred budúcnosťou.

Dňa 29. 2. 1948 rozpad DS je zreteľný. Niektorí poslanci a členovia SNR za DS, prevádzajú i naďalej akciu organizovania prívržencov DS. Ide o činnosť koordinovanú, medzi katolíkmí sa snaží preniknúť kanoník Cvinček. Všetkým činiteľom DS, ktorí túto činnosť prevádzajú ide o to, aby zabránili konečnému rozpadu DS a aby zastavili príliv členov do KSS a vytvorili si určitú bázu a predpoklady k ďalšej ich činnosti.

Pplk. Polák vyvíja veľké úsilie organizovať svojich prívržencov a dostať ich na popredné a rozhodujúce miesto. Dbá o to, aby títo ľudia boli nekompromitovaní a aby vyhovovali po všetkých stránkach AV NF.

Dňa 1. marca 1948 AV NF sú už takmer všade zriadené. Prevádzané očisty sú dôsledné. ONV a MNV sú všetky prebrané AV, ktoré robia na nich určité zmeny a prispôsobujú ich potrebám ľudu. AV tiež urýchľujú prevádzanie pozemkovej reformy a obnovujú zastavené riadenia pozemkovej reformy a konfiškácie.

Pomery sa očividne konsolidujú, čo sa prejavuje vo zvýšenej pracovnej morálke. Robotníci, roľníci a pokrokoví inteligenti prejavujú pevné uspokojenie a zadosťučinenie s riešením vládnej a vnútro politickej krízy.

Bezpečnostné pomery

Po celú dobu trvania krízy nedošlo nikde k porušeniu verejného poriadku a bezpečnosti. Hneď pri vypuknutí krízy boli zaistení niektorí vysokí dôstojníci ZNB. Medzi týmito sú: pplk. Repka, mjr. Lach, škpt. Krajniak, kpt. Chriaštel' a iní. Niektorí boli okamžite odstránení z veliteľských miest, čím sa preventívne učinili opatrenia, ktoré mali vplyv na celý zbor NB na Slovensku. Celý zbor NB spolu so štátnou bezpečnosťou postavil sa spontánne za vládu K. Gottwalda, čím značnou mierou prispel k potlačeniu reakcie.

Rozhodným vystúpením štátnej bezpečnosti a NB sa prekazili úmysly niektorých dôstojníkov NB, ktorí stáli pod vplyvom gen. Ferjenčika. Generál Ferjenčík v rozhodujúcich chvíľach ukázal sa ako taktik a slaboch, ktorý alebo váhal, na ktorú stranu sa pridať, alebo stál na stanovisku protirevolučnom. Pri pozbavení hlavného veliteľa ZNB pplk. Raita a odstránení pplk. Repku, nechcel vziať na vedomie príkaz Ministerstva vnútra o vymenovaní nového hlavného veliteľa, ale naopak, snažil sa podporovať reakčné živly tým, že nariadil pplk. Repkovi, aby urobil na ZV(závodnom výbore) NB poriadok s tými, ktorí poslúchali príkazy Ministerstva vnútra.

Neskoršie sa ZNB dala plne k dispozícii AV a plnila ich príkazy.

Štátna bezpečnosť a spravodajská služba taktiež od prvého počiatku stála na strane min. predsedu K. Gottwalda. Štátna bezpečnosť usmerňovala činnosť AV a dbala na to, aby sa do AV nedostali živly, ktoré slúžili reakcii. Štátna bezpečnosť naďalej izoluje osoby nespoľahlivé a preveruje jednotlivých príslušníkov AV.

Partizánske pohotovostné strážne oddiely, ktoré boli utvorené hneď na začiatku, sa osvedčili. Vo všetkých okresných a väčších mestách boli tieto jednotky zostavené zo spoľahlivých príslušníkov odboja. Ich spolupráca s NB a ŠTB., ako aj závodnými strážami, bola dobrá. Vyskytli sa na začiatku ťažkosti s výstrojom a výzbrojom. Zbrane, pokiaľ boli dávane týmto jednotkám, boli získané zo Zväzu brannosti, od ZNB a armády. Disciplína týchto jednotiek, ako aj ich vystupovanie na verejnosti, bolo vzorné, čo obzvlášť dobre pôsobilo vo verejnosti.

Závodné stráže priemyselných podnikov a výrobní po počiatočných ťažkostiach boli zorganizované. Tieto sa taktiež veľmi osvedčili a ich zásluhou mohli pracovať priemyselné podniky nerušené. Bolo tiež zabránené sabotážam a po celú dobu ich činnosti sa nevyskytli žiadne závady.

Pokiaľ sa týka armády, táto z väčšej časti stála na strane predsedu vlády. Obranné opatrenia v armáde boli prevádzané ňou samou.

Šepkaná propaganda

V prvých dňoch bola reakcia celkom zastrašená a nezmohla sa na žiadnu akciu. V posledných dňoch však reakčné živly dávajú o sebe vedieť rozširovaním poplašných správ a šuškanej propagandy. Taktiež sa vyskytli jednotlivé prípady poburovania, ktoré však boli ihneď zlikvidované.

Šuškanou propagandou sú rozširované nasledovné správy:

Stav, ktorý je teraz nie je trvalý, lebo USA a Anglicko nedovolia, aby komunisti vládli.

Prezident Beneš musel prijať demisiu, lebo mu bolo pohrozené, že ak neprijme demisiu pravicových strán, bude zatknutý.

Dôsledkom týchto udalostí bude vojna, ktorá v dohľadnej dobe vypukne medzi Západom a ZSSR.

Na miesta osôb, ktoré boli v rámci očisty odstránené, prídu českí učitelia, profesori, četníci, dôstojníci a úradníci.

Vláda, ktorú schválil prezident, je vládou českou, ktorá bude utláčať Slovákov.

Zo skonfiškovanej pôdy cirkevných majetkov budú utvorené kolchozy.

Značná časť správ týka sa hospodárskeho života. V týchto správach sa hovorí o tom, že teraz nastane hlad a bieda, lebo Amerika nám nič nedá.

Nezodpovedné živly šíria tiež paniku medzi vkladateľmi, ktorí sa snažia z peňažných ústavov vyzdvihovať všetky svoje úspory.

Iné správy hovoria, že teraz sa všetkého obchodu zmocnia Židia, lebo v národnom priemysle a znárodnených podnikoch nemajú budúcnosť.

Všeobecne sa počúva londýnsky rozhlas, ktorý veľmi štvie proti ČSR. tento zjav má stúpajúcu tendenciu.

Akčné výbory

Zakladanie akčných výborov bolo prevádzané uspokojivo. Zo začiatku sa to dialo síce spomaleným tempom, neskôr však, a to po ustanovení vlády a ZP, bolo možné badať zvýšenú aktivitu.

V niektorých krajoch Slovenska, a to v oblasti Trenčína a Žiliny, marili reakční príslušníci DS zakladanie AV. Tieto kraje sú známe ako bašty DS.

Činnosť AV na začiatku obmedzila sa len na zjednocovanie občianstva. Neskoršie sa prejavila prevádzaním očisty. Táto akcia uspokojuje predovšetkým odbojové zložky, ktoré sa márne domáhali v nespočetných rezolúciách nápravy. AV boli založené na výzvu vlády všade. Ich činnosť je usmerňovaná pokrokovými zložkami národa. KSS má rozhodujúci vplyv.

Akčné výbory v obciach a okresoch prevzali ONV a MNV. Boli tam dosadení komisári a správne komisie, ktoré dbajú na riadny chod úradu a na odstraňovanie závad. Z iniciatívy AV bola znovu urýchlená pozemková reforma, ako aj obnovené zastavené pokračovanie konfiškácií a pozemkovej reformy. AV uvažujú tiež národné správy na niektoré podniky, ktoré budú postupne znárodnené. Pracujú v úzkom kontakte s Poverenictvom vnútra.

Očista

Ako bolo povedané, AV prevádzajú rozsiahlu očistu na celom Slovensku. Ich činnosť bola usmerňovaná a koordinovaná, bola zriadená pri Poverenictve vnútra Ústredná očistná komisia.

Očistná akcia prebieha t. č. vo všetkých podnikoch a úradoch. Z miest sú odstraňovaní všetci nepriatelia ľudovodemokratického režimu, ako aj reakcionári vôbec. Z hospodárskeho života sú odstraňované špičkové osobnosti, ktoré hatili vývoj znárodneného priemyslu.

AV nariaďujú v mnohých prípadoch zaistenie nespoľahlivých osôb, čo orgány bezpečnosti prevádzajú. Od 22. 2. 1948 do 1. marca 1948 bolo (po)ďľa doterajších zistení zaistené 173 osôb. Medzi týmito nachádzajú sa Dr. Martin Sokol, Dr. Miloš Vančo, prez.(idiálny) šéf SNR Martinček, redaktori Fuchs, Makovíny a Gross, ako aj mnoho iných osôb, poväčšinou funkcionárov DS, ktorí poburovali a stavali sa terajšiemu stavu veci na odpor.

(Po)ďľa rozhodnutia Ústrednej očistnej komisie pri Poverenictve vnútra v Bratislave, bolo doteraz pozbavené funkcie, prepustených, poslaných na dovolenku alebo premiestnených 334 osôb z ústredných úradov v Bratislave. Výsledky očisty na ostatnom území Slovenska budú včas oznámené. Akcia pokračuje naďalej. Táto okolnosť vyvoláva v radoch bývalých funkcionárov DS, ako aj úradníkov, ktorí sa exponovali za reakciu, oprávnené obavy.

Znárodňovanie

Poverenictvo obchodu a priemyslu uvalilo dosiaľ 210 národných správ na rôzne priemyselné podniky, najmä však na veľkoobchody. Taktiež Poverenictvo výživy uvažuje národné správy na potravinárske podniky, na likérky a podniky, spadajúce do jeho kompetencie.

Poverenictvo výživy nariadilo Oblastným riaditeľstvám, aby podali návrhy na podniky, kde majú byť dosadené národné správy. Taktiež dalo návrh na vytvorenie troch národných podnikov z majetkovej podstaty znárodneného priemyslu mlynského. Majú byť utvorené tieto podniky: "Západoslovenské mlyny", - nar.(odný) podnik v Senici, "Stredoslovenské mlyny" - národný podnik v Leviciach, "Východoslovenské mlyny" - národný podnik v Košiciach.

Postup konfiškácie nepriateľského majetku napreduje veľmi urýchlene a prvá etapa musí byť skončená do 28. 3. 1948. Do tej doby musí byť dokončená aj presná štatistika skonfiškovaného majetku.

Pokrokové vrstvy národa veľmi sympaticky prijímajú tieto opatrenia, no v kruhoch lepšie situovaných živnostníkov je vyvolaná panika. Títo prejavujú veľké rozhorčenie a obavy o svoj majetok.

Prednosta VII. odboru

mjr. Sedmík

Slovenský národný archív Bratislava, f. Povereníctvo vnútra, sekretariát, kart. 189.

Dokument č. 154

Obežník Zemského sekretariátu Čsl. (Československej) sociálnej demokracie v Bratislave zo 4. marca 1948 o udalostiach vo februári.

Zemský sekretariát Čs. sociálnej demokracie Bratislava

Františkánske nám. č. 5.

Č. j. 2636/48/Fr/Klu.

Bratislava, 4. III. 1948.

Vec: Informácie D ô v e r n é !

O b e ž n í k č. 10

Všetkým krajským a okresným sekretariátom čs.(československej) soc.(iálnej) demokracie.

Vážení súdruhovia,

posielame Vám dôverné informácie, ktoré vysvetľujú posledné udalosti a postup strany pri nich. Sú určené len pre funkcionárov strany, aby sa o ne mohli oprieť pri schôdzach, najmä pri debate o dotazoch.

Pretože, len teraz v posledných dňoch bol dovŕšený náš vnútropolitický vývoj, zasielame Vám informácie o pozadí politických udalostí a vysvetleniach postupu strany, ako aj pokyny pre ďalší postup organizácií a sekretariátov.

K vážnej kríze došlo v auguste 1947 za kampaň o miliónársku dávku. Vtedy zachránila situáciu Čsl.(Československá) sociálna demokracia, ktorá sa dohodla s komunistami o spoločnom postupe a priviedla tak k rozumu ostatné strany, ktorým nezostávalo len prijať nejakým spôsobom dohodnuté riešenie. Dohoda s komunistami však nemala dlhého trvania. Predošlý generálny tajomník B. Vilím na ňu s neuveriteľnou neobalnosťou členstvo sociálnej demokracie vôbec nepripravil, takže vyvolala v strane zmätok a odpor. Vedenie strany potom nemohlo vážne usilovať, aby bolo docielené podobnej dohody s komunistami tiež o iných otázkach a tak sa vtedy trvalá spolupráca medzi sociálnymi demokratmi a komunistami nestala skutkom.

A tak sa veľmi skoro vytvorila v Národnej fronte a vo vláde podobná situácia, ako vznikla v lete 1947. Rozpory najmä medzi národnými socialistami a komunistami sa prehľbovali a práceschopnosť vlády bola vážne ohrozená. Situácia bola nebezpečnejšia preto, že sa blížili voľby. Národní socialisti a slovenskí demokrati sa domnievali, že sa im podarí sústrediť